

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

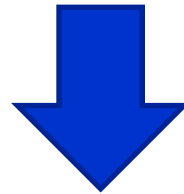
ΜΑΘΗΜΑ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΗ: Προσδιοριστικοί παράγοντες της
οικονομικής ανάπτυξης

Τσιάπα Μαρία

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: συντελεστές παραγωγής

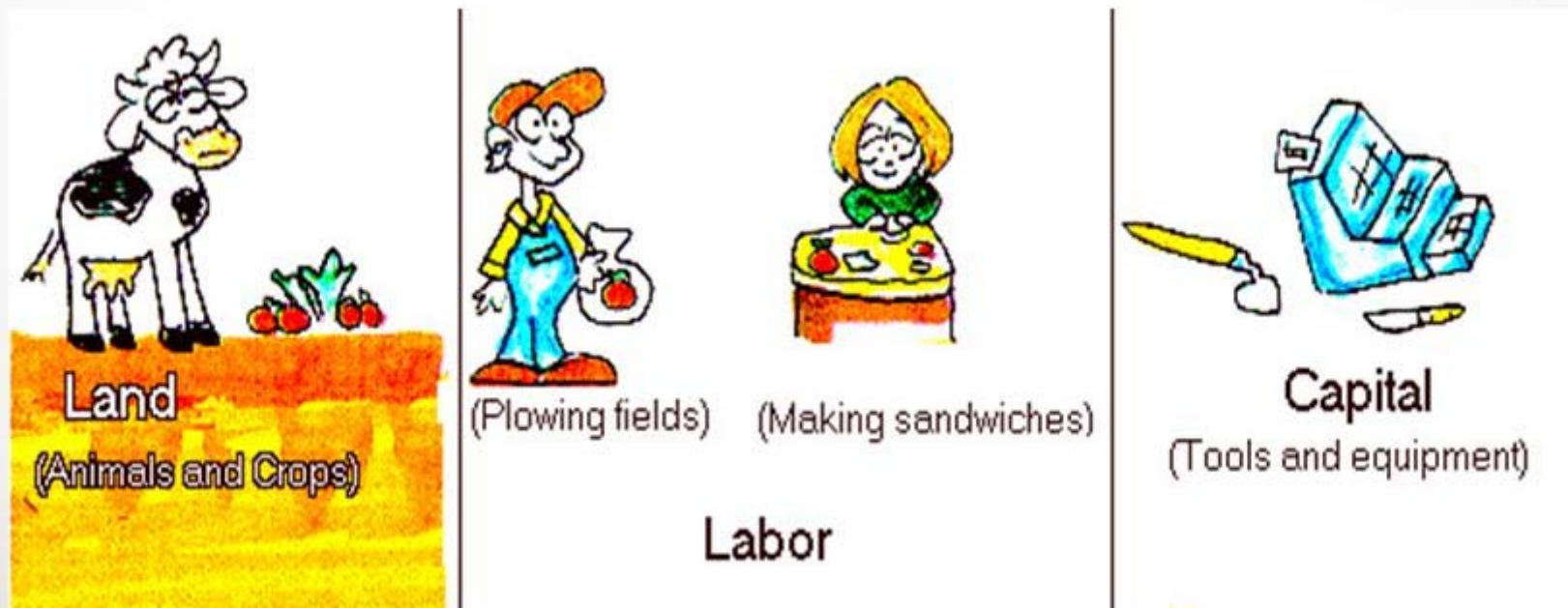
- Γιατί υπάρχουν διαφορές στο επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης χωρών;
- Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη των χωρών;
- Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την παραγωγική δυναμικότητα μιας οικονομίας;

Διαφοροποιήσεις ως προς τους συντελεστές παραγωγής

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: συντελεστές παραγωγής

- Παραγωγή είναι η διαδικασία μετατροπής των παραγωγικών συντελεστών σε αγαθά και υπηρεσίες
- Συντελεστές παραγωγής θεωρούνται τα μέσα (οι πόροι) που συντελούν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: συντελεστές παραγωγής

- Οι παράγοντες που προσδιορίζουν την παραγωγική δυναμικότητα μιας οικονομίας περιγράφονται από μία συνάρτηση παραγωγής που εκφράζει τη σχέση ανάμεσα στην ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος και τις εισροές που επηρεάζουν την ποσότητα του προϊόντος.
 - Η συνάρτηση παραγωγής είναι: $\Pi = \phi(N, L, K)$, (Π: προϊόν)
 - Οι βασικοί συντελεστές της παραγωγής είναι:
 - Φυσικοί πόροι (έδαφος) (N)
 - Εργασία (L)
 - Κεφάλαιο (K)
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: συντελεστές παραγωγής

- $\Pi = \phi (N, L, K)$
 - Εάν ο ποσοτικός συνδυασμός των συντελεστών παρέμενε σταθερός το επίπεδο της παραγωγής θα παρέμενε σταθερό.
 - Για να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη απαιτείται αύξηση των συντελεστών παραγωγής ή μεταβολή των συνδυασμών με τους οποίους χρησιμοποιούνται.
 - Η συνάρτηση παραγωγής δείχνει τη μέγιστη ποσότητα προϊόντος που μπορεί να παραχθεί από κάθε δεδομένο συνδυασμό παραγωγικών συντελεστών.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: συντελεστές παραγωγής

- Η παραγωγή των αγαθών και των υπηρεσιών διεξάγεται από τις επιχειρήσεις

Μορφές αγοράς	Αριθμός επιχειρήσεων	Μορφή προϊόντων	Περιβάλλον εισόδου	Διαφήμιση	Βαθμός μονοπωλίου	Παράδειγμα
Μονοπώλιο	Μία	Μοναδικό	Δύσκολη	Μικρή (αύξηση ελκυστικότητας)	Υψηλός, έλεγχος τιμής	Κοινής ωφέλειας
Ολιγοπώλιο	Μικρός αριθμός	Μοναδικό ή διαφοροποιημένο	Σχετικά δύσκολη	Μεγάλη (διατήρηση υψηλής τιμής)	Σημαντικός	Βιομηχανίες τσιμέντου, αυτοκινήτου
Μονοπωλιακός ανταγωνισμός	Μεγάλος αριθμός μικρού μεγέθους	Λίγο διαφοροποιημένο	Σχετικά εύκολη	Μεγάλη	Μικρός	Εστιατόρια, καταστήματα
Τέλειος ανταγωνισμός	Πολύ μεγάλος μικρού μεγέθους	Ομοιογενές	Εύκολη	Μικρή	Κανένας έλεγχος τιμής	Αγροτικός τομέας

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: συντελεστές παραγωγής

- Οι κλάδοι παραγωγής κατατάσσονται σε τρεις βασικούς τομείς:
 - ο Ο πρωτογενής τομέας (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, κυνήγι, δασοκομία), αφορά αγαθά που προέρχονται απευθείας από τη φύση
 - ο Ο δευτερογενής τομέας (βιοτεχνία, βιομηχανία, κατασκευές, εξόρυξη), αφορά αξιοποίηση / μετασχηματισμό αγαθών που προέρχονται από τον πρωτογενή τομέα (πρώτες ύλες)
 - ο Ο τριτογενής τομέας (υπηρεσίες, δηλαδή εμπόριο, σίτιση, διαμονή κλπ), αναφέρεται σε παρεχόμενες υπηρεσίες (άυλα αγαθά)
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: συντελεστές παραγωγής

- Η παραγωγική διαδικασία διακρίνεται στις ακόλουθες κατηγορίες:
 - ο Συνεχής παραγωγική διαδικασία (process production) (μεγάλες ποσότητες παγίου υλικού κεφαλαίου, συνεχής ροή παραγωγής, αυτοματισμός, έλλειψη ευελιξίας), π.χ. χαλυβουργίες, διύλιση πετρελαίου
 - ο Παραγωγή κατά παραγγελία (custom-order production) (υψηλή κατάρτιση, υψηλή εξειδίκευση, ευελιξία), π.χ. κατασκευή μιας έπαυλης (με βάση τις προδιαγραφές του πελάτη)
 - ο Δύσκαμπτη μαζική παραγωγή (rigid mass production) (τυποποίηση, παραγωγή σταθερά μεγάλων ποσοτήτων, σταθερή ποιότητα), π.χ. παραγωγή όπλων
 - ο Ευέλικτη μαζική παραγωγή (flexible mass production) (διαφορετικοί συνδυασμοί τυποποιημένων τμημάτων της παραγωγής), π.χ. κατασκευή αυτοκινήτων
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: συντελεστές παραγωγής

- Οι επιχειρηματίες είναι οι φορείς των μεταβολών του ποσοτικού συνδυασμού των συντελεστών, και οι μεταβολές των συντελεστών παραγωγής είναι αποτέλεσμα τεχνολογικής προόδου και της διεύρυνσης της αγοράς
- ως προσδιοριστικοί παράγοντες θεωρούνται επίσης η *επιχειρηματικότητα, το τεχνολογικό επίπεδο και το μέγεθος της αγοράς.*
- Το *θεσμικό πλαίσιο* επίσης αναγνωρίζεται ως σημαντικός παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης.
- Αναγκαία (αλλά όχι απαραίτητα ικανή) συνθήκη για την επίτευξη ανάπτυξης είναι η ποσοτική αύξηση των παραγωγικών συντελεστών καθώς και η βελτίωση των προσδιοριστών παραγόντων αξιοποίησής τους
- Είναι δύσκολο να καθοριστεί ποιος από τους συντελεστές είναι πιο απαραίτητος και σημαντικός για την οικονομική ανάπτυξη.

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: φυσικοί πόροι

1. Φυσικοί Πόροι

- Μορφές του συντελεστή των φυσικών πόρων που παρέχονται στην οικονομία:
 1. Φυσικές ιδιότητες εδάφους που αποτελούν βασικές εισροές στον γεωργικό τομέα. Η παραγωγικότητα του εδάφους (προϊόν ανά στρέμμα) παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις.
 2. Τις εξαγόμενες φυσικές ύλες που χρησιμοποιούνται ως εισροές στη βιομηχανία και σε άλλους κλάδους.
 3. Τη μορφολογία του εδάφους που επηρεάζει τον τρόπο εγκατάστασης των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο και τη διαμόρφωση των συγκοινωνιών (βουνά, ποτάμια).

(Water, Sun, Plants, Oil, Trees, Stone, Animals, etc.)

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: φυσικοί πόροι

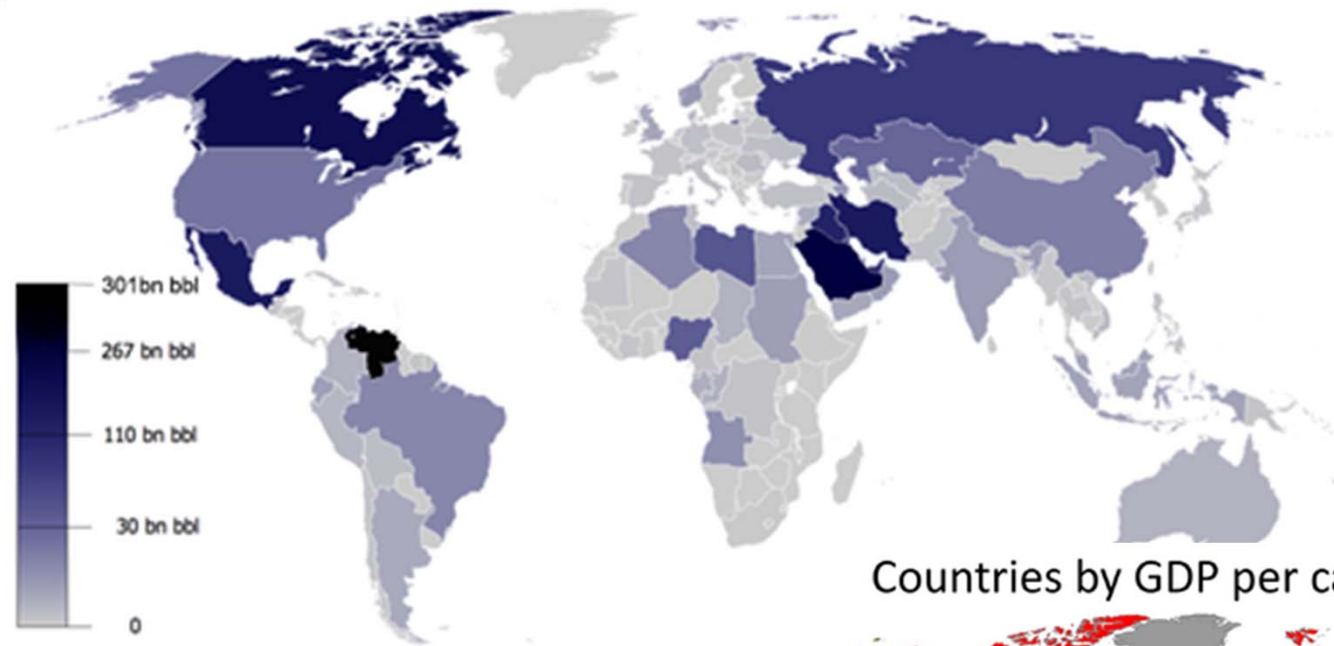
- Έγγειος πρόσοδος ή γαιοπρόσοδος (land rent) είναι η αμοιβή του εδάφους για τις υπηρεσίες που προσφέρει στην παραγωγή.
 - Ανάλογα με το είδος των υπηρεσιών, η έγγειος πρόσοδος διακρίνεται σε γεωργική, μεταλλευτική και αστική.
 - Το ύψος της γαιοπροσόδου προσδιορίζεται από τη ζήτηση και την προσφορά εδαφών.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: φυσικοί πόροι - επίδραση των φυσικών πόρων στην οικονομική ανάπτυξη

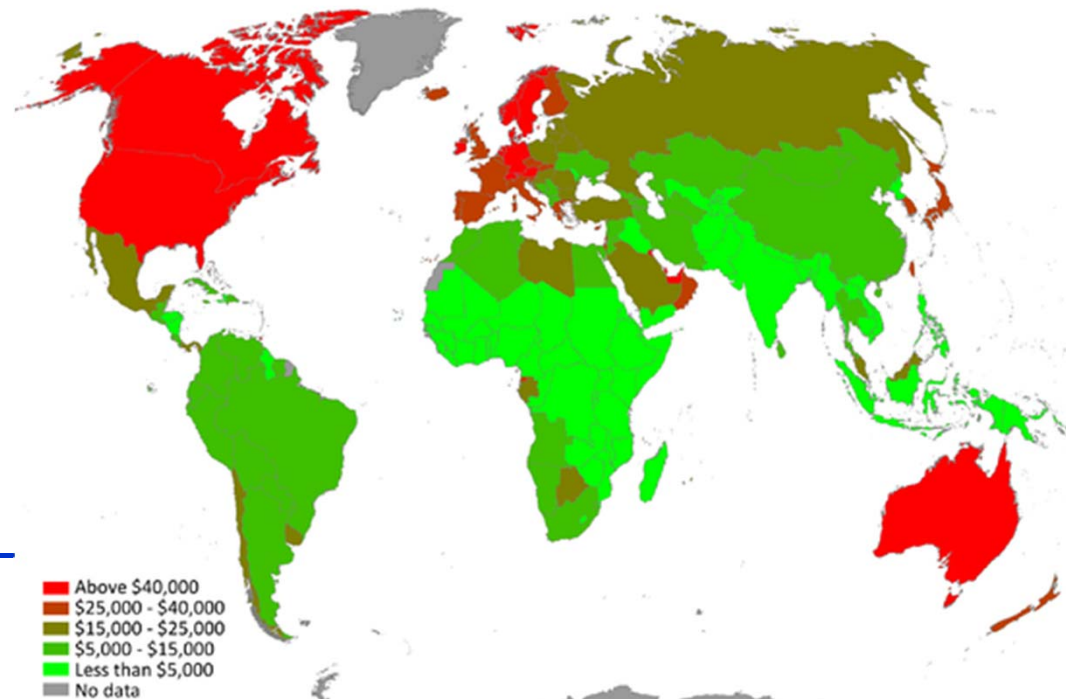
Επίδραση των φυσικών πόρων στην οικονομική ανάπτυξη

- Στο μεγαλύτερο μέρος των αναπτυσσόμενων χωρών υπάρχει προφανής έλλειψη φυσικών πόρων που να αποτελεί ανυπέρβλητο εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη; όχι
 - Ο παράγοντας αυτός δεν έχει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη αφού η έλλειψή του δεν παρεμποδίζει πάντα την ανάπτυξη (μερικές ανεπτυγμένες χώρες χαρακτηρίζονται από ανεπάρκεια φυσικών πόρων και μερικές αναπτυσσόμενες από μεγάλες ποσότητες φυσικών πόρων).
 - Η προικοδότηση των περιοχών με πόρους μόνο μερικώς αποτελεί πλεονέκτημα αφού οι περιοχές δεν μπορεί να είναι καταδικασμένες με ανεπάρκεια φυσικών πόρων και προσδεμένες στην τροχιά της αναπτυξιακής καθυστέρησης (πχ. Ιαπωνία)
-

World oil reserves, 2010

Countries by GDP per capita (PPP, intl \$, 2012)

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: φυσικοί πόροι - επίδραση των φυσικών πόρων στην οικονομική ανάπτυξη

- Η οικονομική σημασία των φυσικών πόρων δεν εξαρτάται μόνο από τις φυσικές τους ιδιότητες αλλά και από την ύπαρξη συμπληρωματικών συντελεστών της παραγωγής (ποιότητα εργατικού δυναμικού, ποσότητα κεφαλαίου, τεχνολογία).
 - Συνεπώς στις προοπτικές της οικονομικής τους εκμετάλλευσης θα πρέπει να συνεκτιμηθούν οι ποσότητες και οι τιμές των υπολοίπων συντελεστών παραγωγής.
 - Μια χώρα μπορεί να ξεπεράσει την ανεπάρκεια των φυσικών πόρων με επίτευξη ανώτερου τεχνολογικού επιπέδου, υποκατάσταση των φυσικών πόρων με εργασία και κεφάλαιο, και με την προώθηση του εμπορίου.
 - Οι αναπτυσσόμενες χώρες είτε αγνοούν την έκταση των φυσικών πόρων, είτε δεν τις εκμεταλλεύονται ορθολογικά.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: φυσικοί πόροι - επίδραση των φυσικών πόρων στην οικονομική ανάπτυξη

- Εξάντληση φυσικών πόρων, πόσο μεγάλος είναι ο κίνδυνος;

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι

2. Ανθρώπινοι Πόροι

- Μισθός είναι η αμοιβή της εργασίας για τις υπηρεσίες που προσφέρει στην παραγωγή. Ο μισθός διακρίνεται σε ονομαστικό και πραγματικό.
 - Ο ονομαστικός μισθός λέγεται το χρηματικό ποσό που παίρνει ο εργαζόμενος από την εργασία του.
 - Ο πραγματικός μισθός λέγεται το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που μπορεί να αγοράσει ο εργαζόμενος με τον ονομαστικό μισθό. Συνεπώς, ο πραγματικός μισθός εξαρτάται από τον ονομαστικό μισθό και το γενικό επίπεδο των τιμών.
 - Το ύψος του μισθού προσδιορίζεται από την προσφορά και τη ζήτηση εργασίας (καθώς και από την εργατική νομοθεσία, τη διαπραγματευτική δύναμη των εργατικών συνδικάτων).
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι

- Η ζήτηση εργασίας προέρχεται από τις επιχειρήσεις και προσδιορίζεται από:
 - ο τον εργατικό μισθό
 - ο την παραγωγικότητα εργασίας
 - ο τη ζήτηση και την τιμή του παραγόμενου προϊόντος
 - ο τις τιμές των άλλων παραγωγικών συντελεστών κλπ
 - Η προσφορά εργασίας προέρχεται από τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό και προσδιορίζεται από:
 - ο τον εργατικό μισθό
 - ο το μέγεθος και την κατανομή του πληθυσμού
 - ο τις προτιμήσεις των εργαζομένων
 - ο τις συνθήκες εργασίας
 - ο τις ικανότητες και δεξιότητες των εργαζομένων (ανθρώπινο κεφάλαιο), κλπ
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι

➤ Οι μορφές υπό τις οποίες οι ανθρώπινοι πόροι έχουν σημασία για την οικονομική ανάπτυξη μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες:

- Μέγεθος πληθυσμού
 - Ποσότητα προσφερόμενης εργασίας
 - Ποιότητα προσφερόμενης εργασίας
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - μέγεθος πληθυσμού

1. Μέγεθος πληθυσμού

Επιπτώσεις αύξησης του πληθυσμού στην οικονομική ανάπτυξη

➤ Το επίπεδο διαβίωσης του πληθυσμού βελτιώνεται όταν η αύξηση του συνολικού προϊόντος είναι ταχύτερη από την αύξηση του πληθυσμού:

$E = Y/P$, E: επίπεδο διαβίωσης, Y: συνολικό προϊόν, P: πληθυσμός

Όσο μεγαλύτερος είναι ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού, τόσο υψηλότερος θα πρέπει να είναι ο ρυθμός αύξησης του προϊόντος ώστε να υπάρξει βελτίωση και όχι επιδείνωση του επιπέδου διαβίωσης.

➤ Η σύνθεση του πληθυσμού (μεγάλο ποσοστό ατόμων <15 ετών) οδηγεί σε: α) μείωση του ποσοστού του ικανού προς εργασία πληθυσμού και μείωση του κατά κεφαλήν προϊόντος, β) αύξηση των αναγκών για δημιουργία κοινωνικών υποδομών.

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - μέγεθος πληθυσμού

- Οξύ πρόβλημα στο ισοζύγιο πληρωμών (αύξηση εισαγωγών στα είδη διατροφής)
 - Πρόσθετες οργανωτικές απαιτήσεις της κοινωνίας (πχ. ως προς την παραγωγική αναδιάρθρωση, υιοθέτηση νέων μεθόδων)
 - Πίεση στην κοινωνική σταθερότητα
 - Αυξημένες δαπάνες για εκπαίδευση και υγεία
 - Ταχεία αύξηση του εργατικού δυναμικού οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας
 - Υψηλή γεννητικότητα φτωχότερων κοινωνικών τάξεων μπορεί να κάνει οξύτερο το πρόβλημα της άνισης κατανομής του εισοδήματος
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - μέγεθος πληθυσμού

Μαλθουσιανή θεωρία για τον πληθυσμό

- Εφόσον ο πληθυσμός αυξάνεται με υψηλότερο ρυθμό από την αύξηση της παραγωγής ειδών διατροφής, η θνησιμότητα θα αυξηθεί μακροχρόνια και οι θάνατοι από πείνα θα περιορίσουν το μέγιστο δυνατό πληθυσμό. Ισορροπία γεννήσεων και θανάτων θα επέλθει στο σημείο στο οποίο η κατανάλωση θα αντιστοιχεί στο ελάχιστο όριο συντήρησης.
 - Οι φυσικοί πόροι μιας χώρας καθορίζουν το επίπεδο ισορροπίας του πληθυσμού. Περαιτέρω αύξηση της ικανότητας παραγωγής τροφίμων θα προκαλέσει αύξηση του πληθυσμού μέχρι τα όρια της ικανότητας αυτής.
 - Οι προβλέψεις του Malthus δεν έχουν επαληθευτεί λόγω ότι: α) η θεωρία δεν έδωσε έμφαση στην τεχνολογική πρόοδο, β) δεν έλαβε υπόψη ότι με ανακατανομή του εισοδήματος μπορεί να αυξηθεί ο ρυθμός αποταμιεύσεων.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - μέγεθος πληθυσμού

Η αύξηση του πληθυσμού μπορεί να επιφέρει ανεπάρκεια τροφίμων;

Η τεχνολογική πρόοδος είναι ικανή να το εμποδίσει;

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - ποσότητα προσφερόμενης εργασίας

2. Ποσότητα προσφερόμενης εργασίας

- Το ποσοστό του ικανού προς εργασία πληθυσμού προσδιορίζεται από:
 - τις τάσεις στην γεννητικότητα, θνησιμότητα και μετανάστευση
 - την κατανομή πληθυσμού ανάμεσα σε αστικές και αγροτικές περιοχές
 - το ρόλο της γυναίκας
 - τον τύπο και την οργάνωση της παραγωγής

Επίσης μπορεί να επηρεαστεί από:

- Πρότυπα κοινωνίας
 - Προσφερόμενες ώρες εργασίας
 - Συνθήκες απασχόλησης γυναικών
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - ποιότητα ανθρώπινων πόρων

3. Ποιότητα ανθρώπινων πόρων

1. Εκπαίδευση και εξειδίκευση

α. Επίδραση της εκπαίδευσης στην οικονομική ανάπτυξη

Το εκπαιδευμένο και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για μια σταθερή οικονομική ανάπτυξη. Μια μεγάλη αύξηση του κεφαλαίου δεν θα σημάνει απαραίτητα την έναρξη μιας πετυχημένης διαδικασίας ανάπτυξης αν δεν έχει η χώρα το κατάλληλο εξειδικευμένο προσωπικό για να το χρησιμοποιήσει παραγωγικά, ιδιαίτερα σε μεγάλης κλίμακας προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης (επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο).

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - ποιότητα ανθρώπινων πόρων

Χαρακτηριστικά των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο

- Η επενδυτική εκπαίδευση (αντίθετη από την καταναλωτική που λειτουργεί σαν προσωπική απόλαυση) περιλαμβάνει:
 - εκπαίδευση για μείωση αναλφάβητων
 - διδασκαλία για όλους τους μαθητές ορισμένων βασικών αρχών της επιστήμης με σκοπό τη μείωση των προκαταλήψεων
 - εκπαίδευση που ενισχύει αρχές και αξίες
 - τεχνική εκπαίδευση για δημιουργία κατώτερων τεχνικών στελεχών
 - ανώτερη εκπαίδευση για δημιουργία ανώτερων επιστημονικών, διοικητικών και λοιπών στελεχών
 - Μακρότερη χρονική περίοδος σε σχέση με άλλους τύπους επενδύσεων
 - Οφέλη για το σύνολο της κοινωνίας
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - ποιότητα ανθρώπινων πόρων

β. Εκπαίδευση και οικονομικές ανισότητες

- Η εκπαίδευση μπορεί να διαιωνίζει ή και να επιδεινώνει τις εισοδηματικές ανισότητες στην περίπτωση που οι εγγραφόμενοι στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση προέρχονται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα.
 - Το φαινόμενο αυτό δεν είναι αποτέλεσμα αδυναμίας του εκπαιδευτικού συστήματος αλλά του κοινωνικού θεσμικού πλαισίου μέσα στο οποίο το σύστημα λειτουργεί. Το εκπαιδευτικό σύστημα απλά αναπαράγει την άνιση κοινωνική και οικονομική διάρθρωση.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - ποιότητα ανθρώπινων πόρων

γ. Εκπαίδευση και εσωτερική μετανάστευση

- Άτομα με ανώτερα επίπεδα εκπαίδευσης έχουν μεγαλύτερη ροπή προς μετανάστευση από τις αγροτικές προς τις αστικές περιοχές (υψηλότεροι μισθοί σε άτομα με ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης, εφόσον η προσφορά εργασίας ξεπερνάει τη ζήτηση, τις θέσεις καταλαμβάνουν οι περισσότερο καταρτισμένοι).

δ. Εκπαίδευση και γεννητικότητα

- Υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης της γυναίκας οδηγεί στην εισαγωγή της στην αγορά εργασίας και στη μείωση της γεννητικότητας.

ε. Εκπαίδευση και αξιοποίηση του επιστημονικού δυναμικού

- Οι ανάγκες σε ανθρώπινους πόρους όταν είναι διαφορετικές από αυτές που εξασφαλίζουν τα εκπαιδευτικά συστήματα αποτελεί πρόβλημα
- «Διαφυγή εγκεφάλων» μειώνει την προσφορά εκπαιδευμένου προσωπικού και μειώνεται η προσοχή του επιστημονικού ενδιαφέροντος προς εγχώρια ζητήματα

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: ανθρώπινοι πόροι - ποιότητα ανθρώπινων πόρων

II. Υγεία

- Οι επενδύσεις στην υγεία βελτιώνουν την ποιότητα της εργασίας των απασχολούμενων αλλά και των μαθητών.
- Υγεία και εκπαίδευση συμβάλλουν στην αύξηση του προϊόντος μιας οικονομίας.

III. Κοινωνική ικανότητα

- Η κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων παίζει ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη.
 - Διάρθρωση της οικογένειας (κάθετη διάρθρωση όταν μέλη συνεχίζουν να συμβιώνουν περιορίζει κινητικότητα εργασίας, αποταμιεύσεις, ανάληψη κινδύνων), οργάνωση της οικογένειας (κληρονομίες και εργασία)
 - Διάρθρωση των τάξεων (μεγάλο χάσμα όταν κοινωνικές τάξεις διαχωρίζονται από μεγάλες διαφορές, κινητικότητα όταν υπάρχει ισχυρή μεσαία τάξη, το σύστημα αξιών διαμορφώνει διαφορετική αντιμετώπιση της εργασίας)
 - Θρησκεία (θρησκευτικές αντιλήψεις κατά πόσο προάγουν ή περιορίζουν την οικονομική ανάπτυξη)
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: κεφάλαιο

3. Κεφάλαιο

Κεφάλαιο είναι το σύνολο των διαρκών αγαθών που έχουν παραχθεί και που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία για την παραγωγή άλλων αγαθών

Το κεφάλαιο διακρίνεται σε:

- Πάγιο (μηχανικός εξοπλισμός, κτίρια κλπ)
- Κυκλοφοριακό (χρησιμοποιείται μόνο μία φορά, πρώτες ύλες, ενδιάμεσα προϊόντα, τελικά προϊόντα)

Το πάγιο κεφάλαιο διακρίνεται σε:

- Πάγιο κοινωνικό κεφάλαιο (αγαθά που παρέχουν υπηρεσίες μεταφορών και επικοινωνιών, ηλεκτρικής ενέργειας, ύδρευσης, αποχέτευσης, άρδευσης)
- Άμεσα παραγωγικό κεφάλαιο (υπόλοιπο κεφάλαιο)

Το πάγιο κοινωνικό κεφάλαιο: α) αποτελεί πηγή εξωτερικών οικονομιών (διάχυση ωφελειών σε εξωτερικό περιβάλλον), β) αποτελείται από μεγάλες και δαπανηρές εγκαταστάσεις, γ) αποτελεί κίνητρο για νέες επενδύσεις (που προάγουν τις καινοτομίες).

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: κεφάλαιο - η σημασία του για την οικονομική ανάπτυξη

Η σημασία του κεφαλαίου στην οικονομική ανάπτυξη

Το κεφάλαιο θεωρείται ο σπουδαιότερος και στρατηγικότερος παράγοντας της οικονομικής ανάπτυξης για τους εξής λόγους:

- Το κεφάλαιο είναι το πρακτικότερο μέσο επιτάχυνσης της οικονομικής ανάπτυξης γιατί υπόκειται σε λιγότερους περιορισμούς σε σχέση με τους φυσικούς πόρους και την εργασία, ενώ μπορεί να υποκαταστήσει τους φυσικούς πόρους και την εργασία.
 - Όσο μεγαλύτερη αφθονία κεφαλαίου υπάρχει τόσο περισσότερες είναι οι δυνατότητες εφαρμογής νέων μεθόδων παραγωγής ως προς τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις.
 - Ο σχηματισμός του κεφαλαίου οδηγεί σε αύξηση του προϊόντος, ενώ αποταμίευση μέρους αυτού οδηγεί σε περαιτέρω επενδύσεις και ανάπτυξη.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: κεφάλαιο - η σημασία του για την οικονομική ανάπτυξη

⇒ Ωστόσο ο ρόλος του κεφαλαίου έχει υπερεκτιμηθεί.

➤ Η εμπειρία των ανεπτυγμένων χωρών δείχνει ότι η αύξηση του προϊόντος δεν ήταν μόνο το αποτέλεσμα της σώρευσης του κεφαλαίου αλλά και της από κοινού *χρησιμοποίησης και των άλλων συντελεστών της παραγωγής* (πχ εκπαίδευση, τεχνολογία).

➤ Η αρχική ώθηση στην ανάπτυξη δεν είναι αναγκαία σε πολλές περιπτώσεις να προέλθει από επενδύσεις ευρείας κλίμακας αλλά από *βελτίωση μεθόδων παραγωγής, καλύτερης οργάνωσης, καλύτερης χρησιμοποίησης του υπάρχοντος κεφαλαιακού εξοπλισμού, μεταβολή της διάρθρωσης των επενδύσεων* κλπ.

➤ Το κεφάλαιο δεν μπορεί να αξιοποιηθεί αποδοτικά λόγω του μικρού μεγέθους αγοράς.

➤ Η σύρευση του κεφαλαίου οδηγεί σε οικονομική ανάπτυξη ΕΦΟΣΟΝ συνυπάρχουν και άλλοι παράγοντες (τεχνολογία, εξειδικευμένες γνώσεις κλπ). Η αποδοτικότητά του εξαρτάται από τις μορφές που θα λάβει και τις χρήσεις στις οποίες θα τεθεί. Η οικονομική ανάπτυξη, με τη σειρά της, οδηγεί σε σύρευση κεφαλαίου.

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: κεφάλαιο - κεφαλαιακός συντελεστής

Η έννοια του κεφαλαιακού συντελεστή

- Η σχέση του κεφαλαίου με το παραγόμενο προϊόν χρησιμοποιείται για την εκτίμηση του ποσού των απαιτούμενων επενδύσεων για την επίτευξη ενός ορισμένου ρυθμού ανάπτυξης.
- Κεφαλαιακός συντελεστής = κεφάλαιο/προϊόν, δείχνει τις απαιτούμενες μονάδες κεφαλαίου για την παραγωγή μιας μονάδας προϊόντος
- Παραγωγικότητα του κεφαλαίου = προϊόν/κεφάλαιο, δείχνει τις παραγόμενες μονάδες προϊόντος ανά μονάδα κεφαλαίου
- Κεφαλαιακός συντελεστής διακρίνεται σε:
 - Μέσος κεφαλαιακός συντελεστής = συνολικό κεφάλαιο/συνολικό προϊόν
 - Οριακός κεφαλαιακός συντελεστής = αύξηση κεφαλαίου/αύξηση προϊόντος

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: κεφάλαιο - κεφαλαιακός συντελεστής

- Οριακός κεφαλαιακός συντελεστής = αύξηση κεφαλαίου/αύξηση προϊόντος
 - γνωρίζοντας τον οριακό κεφαλαιακό συντελεστή και την αύξηση των κεφαλαίων μπορούμε να βρούμε το ρυθμό αύξησης του εισοδήματος
 - γνωρίζοντας τον οριακό κεφαλαιακό συντελεστή και θέτοντας ως στόχο μία δεδομένη αύξηση του προϊόντος μπορούμε να βρούμε πόσες πρέπει να είναι οι επενδύσεις
 - Σε αυτή τη σχέση υπάρχει σύνδεση προϊόντος και κεφαλαίου χωρίς να λαμβάνει υπόψη άλλους συντελεστές παραγωγής που στις αναπτυσσόμενες χώρες δεν θεωρούνται δεδομένοι ή απλά χρειάζονται αναδιάρθρωση.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: κεφάλαιο - σώρευση του κεφαλαίου

- **Η σώρευση του κεφαλαίου** αποτελεί μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την επιτάχυνση της οικονομικής προόδου μιας αναπτυσσόμενης οικονομίας
 - Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει τρία στάδια:
 1. Σχετική αύξηση στο μέγεθος των αποταμιεύσεων
 2. Διοχέτευση των αποταμιεύσεων μέσω ενός χρηματοπιστωτικού μηχανισμού προς τους επενδυτές
 3. Πραγματοποίηση επενδύσεων
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: κεφάλαιο - σώρευση του κεφαλαίου

1. Πηγές αποταμίευσης

- Εγχώριες
 - Εκούσια μείωση της κατανάλωσης και αποταμίευση. Εμπόδια αποτελούν το χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, πολιτική αστάθεια, έλλειψη χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, σύστημα εκτεταμένης οικογένειας.
 - Φορολογία. Ωστόσο μπορεί να μειωθεί η εκούσια ιδιωτική αποταμίευση ή να μειωθούν τα κίνητρα για εντατικότερη εργασία ή να μειωθούν τα κίνητρα για αποταμίευση και επενδύσεις στους παραγωγικούς τομείς (βιομηχανία, γεωργία).
 - Δημόσιος δανεισμός (κρατικά ομόλογα).
 - Πληθωρισμός. Υπερβάλλουσα ζήτηση $\Rightarrow$ αύξηση τιμών προϊόντων $\Rightarrow$ περιορισμός κατανάλωσης και αύξηση αποταμιεύσεων
 - Χρησιμοποίηση του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού προς παραγωγή προϊόντος και αύξηση αποταμιεύσεων (αύξηση εισοδήματός τους)
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: κεφάλαιο - σώρευση του κεφαλαίου

1. Πηγές αποταμίευσης (συνεχ)
 - Εξωτερικές πηγές αποταμίευσης
 - Εξωτερική οικονομική βοήθεια και δάνεια (προσοχή να μη γίνεται υποκατάσταση εσωτερικών μηχανισμών αποταμίευσης)
 - Άμεσες ξένες ιδιωτικές επενδύσεις
 - Βελτίωση των όρων εξωτερικού εμπορίου
 - Περιορισμό εισαγωγών καταναλωτικών αγαθών
2. Χρηματοπιστωτικός μηχανισμός (αναπτυσσόμενες χώρες-βραχυπρόθεσμα δάνεια, ιδρύματα πλημμελώς οργανωμένα)
3. Απορρόφηση αποταμιεύσεων από επενδυτές και πραγματοποίηση επενδύσεων
Η απορροφητική ικανότητα του κεφαλαίου (ζήτηση κεφαλαίου) περιορίζεται από το μικρό μέγεθος της αγοράς, η έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, η έλλειψη επιχειρηματικών στελεχών, το χαμηλό τεχνολογικό επίπεδο, η μικρή κινητικότητα της εργασίας.

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - τεχνολογική πρόοδος

4. Τεχνολογική πρόοδος

- Για την άνοδο του τεχνολογικού επιπέδου σημαντικό ρόλο παίζουν οι εφευρέσεις και οι καινοτομίες.
 - Οι εφευρέσεις έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να λάβουν χώρα εκεί που οι τεχνικές γνώσεις είναι περισσότερο προσιτές (επιστημονικά περιοδικά, συνέδρια κλπ).
 - Πρόβλημα στην εισαγωγή καινοτομιών όταν επιχειρήσεις προσπαθούν να τις αποτρέψουν ή όταν επιφέρουν κοινωνικές μεταβολές.
 - Έργο των αναπτυσσόμενων χωρών η υιοθέτηση και προσαρμογή των ήδη υπάρχοντων τεχνικών γνώσεων στο περιβάλλον τους.
 - Η τεχνολογική πρόοδος στη βιομηχανία επιτυγχάνεται κυρίως μέσα από τον τομέα (οι παραγωγοί μηχανολογικού εξοπλισμού πουλάνε τα προϊόντα τους) και εύκολα μεταφέρεται από ανεπτυγμένες σε αναπτυσσόμενες χώρες.
 - Η τεχνολογική πρόοδος στον αγροτικό τομέα προέρχεται κυρίως έξω από τον τομέα και οι όποιες έρευνες θα πρέπει να γίνουν στην περιοχή μελέτης ώστε να γίνει προσαρμογή στις τοπικές συνθήκες.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - τεχνολογική πρόοδος

Αίτια τεχνολογικής εξάρτησης των αναπτυσσόμενων χωρών

- Οι θυγατρικές επιχειρήσεις μπορεί να χρησιμοποιούν εξειδικευμένο προσωπικό από το εξωτερικό και ξένη τεχνολογία χωρίς να υπάρχει διάχυση ωφελειών στη χώρα υποδοχής. Επίσης να υποχρεώνουν την αγορά εισροών από συγκεκριμένη πηγή.
 - Σε περιπτώσεις χωρών με υψηλή τεχνολογική εξάρτηση, ο βαθμός διαπραγμάτευσης είναι μικρός σε μια αγορά τεχνολογίας μονοπωλιακού χαρακτήρα. Επίσης υπάρχουν ρήτρες στην εισαγωγή τεχνολογίας (τεχνολογικές συμβάσεις) που προκαθορίζουν την πηγή προμήθειας μηχανικού εξοπλισμού κλπ, τις τιμές και την ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος.
 - Τα χαρακτηριστικά της εισαγόμενης τεχνολογίας μπορεί να είναι ακατάλληλα για την χώρα υποδοχής (απαιτήσεις υψηλών επιχειρηματικών τεχνικών ή εξειδικευμένου προσωπικού, επιτρέπει παραγωγή μεγάλης κλίμακας, απαιτεί πόρους που δεν είναι διαθέσιμοι).
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - επιχειρηματικότητα

5. Επιχειρηματικότητα

- Η επιχειρηματικότητα αναφέρεται στην ικανότητα ενός επιχειρηματία να ανακαλύπτει νέες ευκαιρίες για επενδύσεις, να χρησιμοποιεί πόρους, να οργανώνει την επιχείρηση, να αναλαμβάνει επιχειρηματικό ρίσκο και να έχει ευρύτητα σκέψης.
 - Η αύξηση της επιχειρηματικότητας προσδιορίζεται από το μέγεθος της επιχειρηματικής τάξης (μεγάλο μέγεθος ισχυρότερες επιρροές), το κατά κεφαλήν εισόδημα (υψηλότερο εισόδημα μεγαλύτερες πιθανότητες για απόκτηση γνώσεων ώστε να γίνουν επιχειρηματίες) και ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν προϊόντος (τροφοδότηση γνώσεων, κερδών και αποφυγή ζημίας, ελκυστικό περιβάλλον).
 - Στις αναπτυσσόμενες χώρες η βιομηχανική επιχειρηματικότητα υστερεί κατά πολύ από την επιχειρηματικότητα στο εμπόριο (μεγάλες ικανότητες, μεγάλο πάγιο κεφάλαιο, χρηματοδότηση, αβεβαιότητα ζήτησης).
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - μέγεθος αγοράς

6. Μέγεθος αγοράς

- Το μέγεθος αγοράς ορίζεται από τη συνολική πραγματική αγοραστική ικανότητά της.
 - Ο αριθμός των κατοίκων μιας χώρας δεν αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα του μεγέθους της αγοράς. Επίσης η φυσική έκταση και το οικονομικό μέγεθος δεν είναι ταυτόσημα.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - μέγεθος αγοράς

- Η συμβολή της διεύρυνσης της αγοράς στην οικονομική ανάπτυξη συνίσταται στη δημιουργία των οικονομιών κλίμακας που συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγικότητας και τη μείωση του παραγωγικού κόστους.
- Οι οικονομίες κλίμακας διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τις εσωτερικές και τις εξωτερικές.
- *Εσωτερικές οικονομίες* είναι εκείνες που λαμβάνουν χώρα μέσα στην επιχείρηση. Οι εσωτερικές οικονομίες είναι απόρροια της χρησιμοποίησης πιο σύγχρονου και πολύπλοκου μηχανικού εξοπλισμού, καλύτερης οργάνωσης, μεγαλύτερου καταμερισμού εργασίας κλπ καθώς η κλίμακα (μέγεθος) της παραγωγής αυξάνεται. Δηλαδή όσο η ζήτηση μεγαλώνει, τόσο οι βελτιώσεις στην παραγωγή θα οδηγούν σε μείωση του κόστους παραγωγής.

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - μέγεθος αγοράς

- Οι *εξωτερικές οικονομίες* οφείλονται σε παράγοντες εκτός της επιχείρησης και δημιουργούνται όταν τα κέρδη της επιχείρησης επηρεάζονται από τις πράξεις άλλων επιχειρήσεων (ευρεία έννοια).
 - Πλεονεκτήματα για την επιχείρηση από επέκταση ενός κλάδου (προσέλκυση εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, τεχνολογική πρόοδος, μεγαλύτερη εξειδίκευση, ανάπτυξη και άλλων κλάδων).
 - Πλεονεκτήματα για τον κλάδο λόγω ανάπτυξης άλλων κλάδων της οικονομίας. Η βελτίωση της παραγωγικότητας επιφέρει βελτιώσεις σε κλάδους που προμηθεύονται προϊόντα από αυτόν (μέσω μείωσης της τιμής προϊόντων ή τεχνολογικών βελτιώσεων).
 - Πλεονεκτήματα για τους κλάδους λόγω ανάπτυξης των κλάδων της συνολικής οικονομίας (διεύρυνση αγοράς). Η βελτίωση της παραγωγικότητας και της αγοραστικής δύναμης των κλάδων θα επιφέρει αύξηση της ζήτησης των προϊόντων μεταξύ τους.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - μέγεθος αγοράς

Η σημασία του μεγέθους ενός κράτους στο μέγεθος της αγοράς του

- Μέγεθος ενός κράτους: σε έκταση ή στον πληθυσμό
- Μεγάλη χώρα $\Rightarrow$ μεγάλη αγορά ΕΦΟΣΟΝ ικανοποιητικό επίπεδο εισοδήματος, οι επιχειρήσεις προχωρούν σε αύξηση του μεγέθους τους και της παραγωγικότητάς τους εκμεταλλευόμενες τις οικονομίες κλίμακας

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - μέγεθος αγοράς

- Το μικρό μέγεθος της αγοράς στις αναπτυσσόμενες χώρες επηρεάζει τη βιομηχανία ως εξής:
 - Λόγω ελλιπής ζήτησης δεν προσελκύει νέες βιομηχανικές μονάδες και επενδύσεις.
 - Αν δημιουργηθεί κάποια βιομηχανία λόγω μικρής ζήτησης το μέγεθος των εγκαταστάσεων θα είναι μικρό και το κόστος παραγωγής θα είναι μεγάλο.
 - Η παραγωγή λόγω της μικρής ζήτησης προσανατολίζεται σε χαμηλής ποιότητας προϊόντα τα οποία ωστόσο δεν είναι ανταγωνιστικά κατά την εξαγωγή τους στη διεθνή αγορά.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - θεσμικό πλαίσιο

7. Θεσμικό πλαίσιο

- Ως θεσμικό πλαίσιο νοείται το σύστημα αρχών οργάνωσης και λειτουργίας μιας κοινωνίας.
- Οι θεσμοί μπορούν (στην οικονομική συμπεριφορά)
 - να μεταβάλλουν το κόστος και τις τιμές που αφορούν μια δραστηριότητα (προστατευτική δασμολογική πολιτική),
 - να ασκήσουν επίδραση στις επιχειρηματικές αποφάσεις (χορήγηση μακροπρόθεσμων πιστώσεων) ελαττώνοντας την αβεβαιότητα και τους κινδύνους,
 - να μειώσουν την ατελή γνώση σχετικά με τις ευκαιρίες στην παραγωγή, την τεχνολογία, τη διάθεση προϊόντων και τις πηγές προμηθειών,
 - να δώσει κίνητρα στην αγορά εργασίας (μείωση ανεργίας, δραστηριοποίηση προς άλλες (κοινωνικά ενδεχομένως μη αποδεκτές) δραστηριότητες),
 - να ασκήσουν επίδραση στην οικονομική ελευθερία (ελευθερία να μεταβάλλει την κοινωνική του θέση, επάγγελμα, δραστηριότητες κλπ), και να επιτρέπουν ελευθερία ανταγωνισμού

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - θεσμικό πλαίσιο

- Οι θεσμοί μπορούν (στην ανταμοιβή της προσπάθειας)
 - να προστατεύσουν τα δικαιώματα της ιδιοκτησίας κατά την προσπάθεια των ανθρώπων να αυξήσουν τους πόρους,
 - να λειτουργήσουν σωστά οι αγορές (να περάσουν από την αγροτική παραγωγή για αυτοσυντήρηση στην εμπορική γεωργική εκμετάλλευση, να υπάρχει παραγωγικότερη χρήση των συντελεστών της παραγωγής δηλαδή η αγορά εδάφους, εργασίας και κεφαλαίου)
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - θεσμικό πλαίσιο

- Ένα οικονομικό σύστημα μπορεί να οριστεί ως ένα θεσμικό πλαίσιο με βάση το οποίο συντονίζεται η χρήση των πόρων μιας κοινωνίας.
 - Δύο είναι οι βασικοί οργανισμοί που προσδιορίζουν τα χαρακτηριστικά του οικονομικού συστήματος, η αγορά και το κράτος.
 - Η αγορά είναι ο οργανισμός που συντονίζει τις δραστηριότητες των ανθρώπων με βάση τη ζήτηση και προσφορά και προωθεί την αύξηση της κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας.
 - Το κράτος συντονίζει τις δραστηριότητες των ατόμων σύμφωνα με νόμους και κανονισμούς, ενώ αναλαμβάνει την ευθύνη για την παροχή δημοσίων αγαθών.
 - Το ποιος συνδυασμός της αγοράς και του κράτους είναι εκείνος που θα συμβάλλει στην καλύτερη ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών είναι ένα σημαντικό ερώτημα.
-

Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης: άλλοι παράγοντες - θεσμικό πλαίσιο

- Η αγορά:
 - δεν μπορεί να πετύχει αποδοτική κατανομή δημοσίων αγαθών,
 - δεν μπορεί να περιορίσει τα επίπεδα παραγωγής προϊόντων που είναι υψηλότερα από τα κοινωνικά επιθυμητά επίπεδα (χρήση αυτοκινήτων),
 - δεν εξασφαλίζει πλήρη πληροφόρηση σε αγοραστές και πωλητές, δεν εξαλείφει μονοπωλιακές ή μονοψωνιακές καταστάσεις,
 - δεν εφαρμόζει κοινωνικά προσιτές τιμές σε προϊόντα μονοπωλίων (παραγωγή ηλεκτρισμού),
 - δεν εφαρμόζει συστήματα αναδιανομής (προοδευτική φορολογία).
- Το κράτος:
 - μπορεί να δαπανά μεγαλύτερο μέρος για προϊόντα με μικρή κοινωνική ζήτηση λόγω πολιτικής στήριξης,
 - περιλαμβάνει κρατικούς φορείς που μπορεί να είναι λιγότερο αποδοτικοί οπότε υπερπροσφορά μη απαραίτητων δημόσιων αγαθών,
 - προστατεύει κεκτημένα συμφέροντα ορισμένων ομάδων υπερασπίζοντας την παραγωγή ορισμένων προϊόντων ενώ υπάρχει έλλειψη άλλων σημαντικών.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΜΑΘΗΜΑ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΗ: Προσδιοριστικοί παράγοντες της
οικονομικής ανάπτυξης

Τσιάπα Μαρία
